

Lausunto

11.07.2024

Asia: VN/12900/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan näkemykset sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Talentia vastustaa hallituksen esitysluonnosta sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 12 §:n muuttamisesta. Talentia ei pidä hyväksyttävänä, että yhden sosiaali- ja terveysalan työvoimapula-ammattissa tilapäisesti toimimisen edellytyksistä on Petteri Orpon hallituksen kehysriihikirjausten pohjalta käynnistetty lainsäädännön valmistelu irrallaan hallitusohjelman mukaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistuksesta.

Kehysriihen tiedotteen liitteeseen julkista taloutta vahvistavista sopeutustoimista on kirjattu toimenpiteeksi henkilöstön saatavuuden helpottaminen ja lastensuojelun riittävyden turvaaminen joustavoittamalla lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusvaatimuksia. Kelpoisuuksien joustavoittaminen ei, kuten tässä lausunnossa esitetään, ole ratkaisu henkilöstön vajeeseen. Se on sen sijaan uhka palvelujen laadulle ja asiakkaiden edun varmistamiselle sekä pätevien työntekijöiden saatavuudelle ja pysyvyydelle.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelutilaston mukaan lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut yli kymmenessä vuodessa. Kasvua oli vuonna 2023 myös lastensuojelun avohuollon asiakasmäärissä. THL:n raportti lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoimisesta ja henkilöstömitoituksen toteutumisesta vuonna 2023 tuo esiin monia jännitteitä ja haasteita lastensuojelun toteutumisessa. Onnistumisen tekijät paikantuvat raportissa hallittavissa olevaan työmäärään, työn kehittämisen mahdollistamiseen sekä taloudellisiin kannustimiin. Ei siis osaamistason madaltamiseen ja siitä aiheutuviin epäkohtiin asiakasturvallisuudessa, mitä ehdotettu sääntely toteutuessaan tarkoittaisi.

Ehdotetulla sääntelyllä ei voida saavuttaa esitettyä tavoitetta riittävän sosiaalihuollon henkilöstön ja palveluiden riittävyden varmistamisesta eikä siten turvata asiakkaiden oikeutta hyvään sosiaalihuoltoon. Ehdotettu sääntely ei myöskään vastaa esitettyihin tavoitteisiin työnjaon, joka pääsääntöisesti perustuu sosiaalihuollossa tehtävään työhön ja siinä tarvittavaan ammatilliseen osaamiseen, joustavoittamisesta. Ehdotettu sääntely ei myöskään aiempaa täsmällisemmin määrittele sitä, kuka voi toimia tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä, vaan päinvastoin työnantajan harkintavalta kasvaisi. Näin tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien taustat eivät olisi ennakoitavissa.

Ehdotetulla sääntelyllä on ilmaistu haluttavan säätää lailla niistä tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimimisen edellytyksistä, joita Valvira sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksen perusteella oli soveltanut ennen 19.7.2023.

Tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävässä toimimisen edellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi niin, että sosiaalityöntekijän ammattiin opiskelevan lisäksi sosiaalityöntekijän tehtävissä voisi toimia myös henkilö, joka olisi suorittanut soveltuvan sosiaalialan korkeakoulututkinnon, johon olisi sisältynyt tai jonka lisäksi olisi suoritettu hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelu tai henkilö, jolla olisi soveltuva sosiaalialan korkeakoulututkinto ja sosiaalityön perus- ja aineopintojen lisäksi käytännön kokemus ja ammattitaito.

Soveltuvalla sosiaalialan korkeakoulututkinnolla tarkoitettaisiin esimerkiksi sosionomi AMK-tutkintoa tai yliopistotutkintoa, joka on tehty yhteiskuntapolitiikan, sosiaalipolitiikan, sosiologian tai sosiaalipsykologian pääaineessa. Soveltuvan korkeakoulututkinnon lisäksi henkilön olisi tullut suorittaa hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelu. Perus- ja aineopinnot olisi mahdollista suorittaa myös avoimessa yliopistossa tai osana yliopistollisen tutkinnon sivuaineekokonaisuutta.

Koska sosiaalityön käytännön harjoittelun suorittaminen on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta mahdollista vain sosiaalityön tutkinto-opiskelijoille, niin siksi esitysluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi vaihtoehtoisesti riittävästä käytännön kokemuksesta ja ammattitaidosta.

Ennen 19.7.2023 käytössä olleen tulkinta- ja soveltamiskäytännön mukaan sosiaalityöntekijäopiskelijan lisäksi tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa toimiminen oli mahdollista henkilölle, joka oli suorittanut avoimessa yliopistossa sosiaalityön perus- ja aineopinnot, mikäli hän oli ennen näitä opintoja suorittanut sosionomin (AMK) tutkinnon tai sosiaalialalle soveltuvan ylemmän yliopistollisen tutkinnon. Sosiaalialalle soveltuvalla ylemmällä yliopistollisella tutkinnolla tarkoitettiin pääasiassa tutkintoa, jonka pääaineena on yhteiskuntapolitiikka, sosiaalipolitiikka, sosiologia tai sosiaalipsykologia. Koska avoimen yliopiston opintoihin ei tuolloinkaan sisältynyt harjoittelua, niin henkilöllä tuli olla ennen tilapäisenä työskentelyä työkokemusta sosiaalialalta. Mikäli henkilö oli suorittanut vain avoimen yliopiston sosiaalityön aineopinnot, ei hänellä ollut mahdollisuutta työskennellä tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä.

Edellä esitetystä käy ilmi, että aiemman linjauksen (ennen 19.7.2023) mukaan sosionomin (AMK), jolla on suoritettuna sosiaalityön perus- ja aineopinnot, lisäksi tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä, saattoi toimia myös henkilö, jolla on sosiaalialalle soveltuva ylempi yliopistollinen tutkinto pääasiassa yhteiskuntapolitiikan, sosiaalipolitiikan, sosiologian tai sosiaalipsykologian pääaineessa. Nyt lakiehdotuksessa soveltuvalla sosiaalialan korkeakoulututkinnolla tarkoitettaisiin esimerkiksi sosionomi AMK-tutkintoa tai yliopistotutkintoa, joka on tehty yhteiskuntapolitiikan, sosiaalipolitiikan, sosiologian tai sosiaalipsykologian pääaineessa. 12 §:n 1 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa aiemman täsmällisemmän käsitteen pääasiassa korvaaminen väljemmällä käsitteellä esimerkiksi laajentaisi soveltamisalaa asiakkaiden edun sekä asiakasturvallisuuden vastaisesti ja kuormittaisi lisäksi tarpeettomasti päteviä laillistettuja sosiaalityöntekijöitä.

Toiseksi Talentia kiinnittää huomiota siihen, että aiemmassa tulkintakäytännössä (ennen 19.7.2023) tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtäviin pyrkivältä edellytettiin sosiaalialalle soveltuvaa ylempää yliopistollista tutkintoa. Nyt 12 §:n 1 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa ei määritellä soveltuvan sosiaalialan korkeakoulututkinnon tasoa lainkaan. Tämä voisi siten tarkoittaa käytännössä myös kandidaatin tutkintoa, kun aiemmin vaatimus on ollut ylempi yliopistollinen tutkinto kuten edellä esitetystä käy ilmi.

Kolmanneksi Talentia täsmentää, että avoimessa yliopistossa voi opiskella sosiaalityön perusopinnot ja vain osan aineopinnoista, joihin eivät sisälly esimerkiksi sosiaalioikeuden opinnot. Esimerkiksi Lapin yliopistossa ja Turun yliopistossa avoimessa yliopistossa opiskelevat eivät suorita sosiaalityön pääaineopiskelijoilta edellytettäviä sosiaalioikeuden opintoja (10 opintopistettä), jotka ovat edellytyksenä aineopintojen käytännön jaksolle osallistumiseen. Yliopistojen tarjonta voi vaihdella lisäksi aineopintoihin sisältyvien tutkimusmenetelmäopintojen osalta. Lisäksi käytännön harjoittelun suorittaminen ei ole mahdollista avoimen yliopiston opiskelijoille eikä myöskään sivuaineopiskelijoille. Merkitystä asiassa on myös sillä, ettei avoimen yliopiston opiskelijoihin ei kohdistu mitään valintamenettelyä eikä heihin sovelleta SORA-sääntelyä.

Neljänneksi Talentia tuo esille, että yliopistojen koulutusjärjestelmä ei tunnista sosiaalialan korkeakoulututkintoja, vaan yliopistoissa on yhteiskunta- ja sosiaalitieteiden alan tutkintoja. Koska yliopistolliset tutkinnot sosiaalityötä lukuun ottamatta eivät kouluta opiskelijoita nimenomaan sosiaalialan asiakas- ja asiantuntijatyön tehtäviin, niin Talentia katsoo, ettei näiden muiden alojen opiskelijoilla opintojensa tai työkokemuksensa puolesta voi olla sellaista käytännön kokemusta tai ammattitaitoa, joka korvaisi sosiaalityössä tarvittavan sosiaalityön opinnoissa suoritetun käytännön harjoittelun ja siinä hankitun osaamisen ja kokemuksen.

Viidenneksi Talentia toteaa, että sosiaalihuollon ammattihenkilölakia säädettäessä tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimiminen kytkettiin (HE 354/2014 vp) siihen, että opiskelijalle haluttiin antaa mahdollisuus perehtyä sosiaalipalvelujärjestelmään, saada ohjausta ja palautetta toiminnastaan sekä parantaa ammatillisia valmiuksiaan tulevia ammattihenkilön tehtäviä ajatellen.

Lisäksi tarkoituksena oli myös turvata sosiaalihuollon palvelujen antaminen tilanteessa, jossa koulutusvaatimukset täyttäviä työntekijöitä ei ole saatavilla. Tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimimisesta säädettiin siten sosiaalihuollon ammattihenkilölain 12 §:ssä niin, että sosiaalityöntekijän ammatissa voi toimia tilapäisesti enintään vuoden ajan siihen opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön aineopinnot ja käytännön harjoittelun.

Hallituksen esitysluonnoksessa ei ehdoteta muutettavaksi eikä pohdita tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa työskentelemisen enintään vuoden määräaika, jota on sovellettu vaihtelevin tavoin. Talentia katsoo, että tilapäisesti sosiaali- ja terveydenhuollon laillistetuissa ammateissa työskentelemisen määräaikoja ja niistä säätämistä tulee tarkastella yhteneväisesti eri sosiaali- ja terveydenhuollon ammattien osalta osana sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölakien kokonaisuudistusta. Määräjoista on välttämätöntä säätää niin, että tilapäisenä työskentelyn ajalliset reunaehdot ovat selkeät ja yksiselitteiset.

Kuudenneksi Talentia painottaa, että esitysluonnoksella ei paranneta ammattihenkilövalvontaa. Hallituksen esitysluonnoksessa mainitaan, että vaikka tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimiva ei olisi sosiaalityön ammattiin opiskeleva tai sosiaalihuollon ammattihenkilö, tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimiva olisi kuitenkin organisaatiovalvonnan piirissä ja häneen kohdistetut Valviran valvontatoimet merkittäisiin ammattihenkilölain 16 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin. Huomattava on, että jo Sosiaalihuollon ammattihenkilölain muutostarpeita arvioiva selvityshenkilöraportti (STM:n raportteja ja muistioita 2019:16) toteaa tarpeen selkeyttää tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimimisen edellytyksiä asiakasturvallisuuden varmistamiseksi muun muassa ammattihenkilövalvonnan osalta.

Seitsemänneksi jatkossakin ammattihenkilölain mukaan työnantaja vastaisi ensisijaisesti henkilöstönsä osaamisesta ja asiakasturvallisuuden varmistamisesta. Harkinnan ollessa työnantajalla sisältää ehdotettu muotoilu riskin säännöksen hyvin laajaan soveltamiseen ja siten asiakasturvallisuuden vaarantamiseen.

Esitysluonnokseen on kirjattu myös valvontaviranomaisten näkemys siitä, että tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden hyödyntäminen sosiaalityöntekijöitä koskevassa henkilöstövajeessa sisältää riskejä, joiden hallinnassa työnantajalla on merkittävä rooli. Valvonnan painopisteen siirryttyä valvontalain (741/2023) säätämisen myötä omavalvontaan, Talentia on huolissaan omavalvonnan riittävydestä ja toimivuudesta asiakasturvallisuuden varmistamisessa tilanteissa, joissa tilapäisesti sosiaalityöntekijöiden tehtävissä voisi toimia nykyistä suurempi joukko nykyistä laajemmalla taustalla ja vailla sosiaalityön osaamista.

Kahdeksanneksi sosiaalityöntekijöiden koulutusmäärät sekä laillistettujen sosiaalityöntekijöiden määrät ovat olleet hyvällä hyvinvointialueiden tarpeisiin sinänsä riittävällä tasolla kuten esitysluonnoksestakin ilmenee, mutta koulutuksen vaihteleva rahoitus ei ole mahdollistanut tasaista

valmistuvien määrän kehitystä. Jo edellä viitatussa vuoden 2019 sosiaalihuollon ammattihenkilölain muutostarpeita koskevassa selvityshenkilöraportissa tuotiin esille ammattihenkilölain sääntelyn opiskelijoiden valmistumista tehostanut vaikutus. Esitysluonnoksessakin todetaan valmistuneiden määrän olevan kasvussa, mikä näkyy myös sosiaalihuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin hyväksytyjen laillistettujen sosiaalityöntekijöiden määrässä. Tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimimisen edellytysten saattaminen 19.7.2023 vastaamaan tulkinta- ja soveltamiskäytännöissä ammattihenkilölain 12 §:n säännöstä on lisäksi vauhdittanut sosiaalityön opiskelijoiden valmistumista viimeksi päättyneen lukuvuoden aikana. Tarkat tiedot valmistuneiden määristä on saatavilla yliopistoista loppukesästä.

Vetovoimaisesta sosiaalityöntekijöiden yliopistollisesta maisterikoulutuksesta valmistuvien veto- ja pitovoima sosiaalityöntekijän ammatissa ei kohene tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien koulutus- ja osaamisvaatimuksia väljentämällä. Sosiaalityöntekijän ammatin kiinnostavuus ja siihen sitoutuminen on varmistettavissa sosiaalityön tekemisen edellytyksiä parantavilla keinoilla, joita esitetään lausunnossa toisaalla.

Edellä esitetyn perusteella Talentia ei pidä mahdollisena, että tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimimisen vaatimuksista voitaisiin säätää esitysluonnoksen mukaisesti. Ehdotettu sääntely vaarantaisi sosiaalihuollon ammattihenkilölain tarkoituksen (1 §) edistää asiakasturvallisuutta sekä sosiaalihuollon asiakkaan oikeuden laadultaan hyvään sosiaalihoitoon ja hyvään kohteluun.

Sekä sosiaalityöntekijän että sosionomin tutkinnot antavat mahdollisuuden toimia Valviran laillistamina sosiaalihuollon ammattihenkilöinä toisin kuin muut esitysluonnoksessa tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtäviin soveltuviksi ehdotetut tutkinnot. Sosiaalityöntekijät voivat toimia laillistettuina sosiaalityöntekijöinä ja sosionomit laillistettuina sosionomeina. Sosionomi (AMK) -tutkinto on sosiaali- ja terveysalan tutkinto, joka antaa valmiudet työskennellä sosiaalihuollon asiakas- ja asiantuntijatehtävissä sosionomin ammatissa. Siten se tarjoaa sosiaalihuollon palvelurakenteissa osaamista eri tehtäviin kuin sosiaalityöntekijän yliopistollinen maisterin tutkinto. Talentia katsoo, että esitysluonnoksessa mainituista muista kuin sosiaalityöntekijän ammattiin johtavista tutkinnoista ainoastaan sosionomi (AMK) -tutkinto ja sen lisäksi suoritettavat sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä riittävä käytännön kokemus ja ammattitaito voisi soveltua edellytykseksi toimia tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä enintään vuoden ajan siihen asti, kunnes sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölakien valmisteilla oleva kokonaisuudistus astuu voimaan.

Lausunnonantajan näkemykset voimaantulosta

Koska ammattihenkilölakien kokonaisuudistus on valmisteltavana, niin tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimimisen oikeudesta ei tule erikseen säätää. Mikäli tästä oikeudesta kuitenkin säädettäisiin, niin silloin tarvitaan myös selkeä säännös muutosten määräaikaaisuudesta kokonaisuudistus huomioon ottaen.

Onko lakiehdotuksen olennaisia vaikutuksia arvioitu riittävästi? Mitä muita olennaisia vaikutuksia lakiehdotuksella voidaan arvioida olevan?

Taloudellisiin vaikutuksiin on kirjattu hallituksen kehysriihessä tekemän päätöksen mukaisesti kahden miljoonan euron vähennys valtion maksaman hyvinvointialueiden rahoituksen tasosta vuodesta 2025 lukien. Kaikkiaan esitysluonnokseen sisältyvä kahden miljoonan euron kustannushyötyjen saavuttaminen on esitetty epämääräisesti ja heikosti eikä kahden miljoonan euron säästötavoite ole uskottava. Esitysluonnoksessa esitetyt laskelmat eivät ota huomioon esimerkiksi palkkojen vaihtelua ja määräaikaisuuksien luonnetta. Siten tällaisia laskelmia ei tulisi esittää. Kyseessä ei ole budjettilaki.

Huomattava on, että kahden miljoonan euron säästö kohdistuisi kaikille hyvinvointialueille. Näin riippumatta siitä onko niillä ollut käytössään tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivia henkilöitä. Joillakin alueilla on aktiivisesti luotu ratkaisuja sosiaalityöntekijäpulaan vastaamiseksi. Käytössä on ollut esimerkiksi sitouttamislisiä tai omia sopimuksia ja käytäntöjä työntekijöiden tukemisesta sosiaalityöntekijäksi kouluttautumiseen. Hyvä esimerkki tällaisesta tuesta on Kymenlaaksossa ESR-rahoituksella toteutettu hanke, jossa alueelle koulutettiin sosiaalityön maistereita Itä-Suomen yliopiston vastatessa opetuksesta. Nyt säästöt vaikuttaisivat rankaisevasti myös niillä alueilla, jotka ovat itse pyrkineet aktiivisesti sosiaalityöntekijöitä rekrytoimaan. Kaikkiaan ehdotetun muutoksen seurauksena sosiaalityötä toteutettaisiin entistä pienemmillä resursseilla.

Esitysluonnoksessa todetaan tilapäisille voitavan maksaa myös laillistettuja sosiaalityöntekijöitä alemmaa palkkaa. Tästä esitetään voivan seurata kustannushyötyjä hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille. Kustannushyötyjä koskevat maininnat eivät kata voimassa olevaa sosiaalityötä koskevaa sääntelyä. Sosiaalityöstä on säädetty sosiaalihuoltolain (1301/2014) 15 §:ssä. Ammattihenkilölain 9 §:ssä on säädetty sosiaalityöntekijän erityisistä velvollisuuksista ja siitä, että sosiaalityöntekijä vastaa myös sosiaalihuollon palvelujen antamisesta ja päätöksenteosta sen mukaan kuin muualla laissa erikseen säädetään. Ammattihenkilölain 12 §:n 4 momentissa on säädetty siitä, että tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa toimivalla henkilöllä ei ole sosiaalityöntekijälle säädettyä oikeutta päättää kiireellisissä tapauksissa tahdosta riippumattoman huollon antamisesta tai siihen liittyvistä toimenpiteistä. Tämä säännös ei koske muuta asiakastyötä koskevaa päätöksentekoa. Kaikkiaan sosiaalityö muodostuu perusoikeussidonnaisesta kokonaisvaltaisesta asiakas- ja asiantuntijatyöstä, jota ei ole mahdollista pilkkoa siten, että joitakin tehtäviä olisi mahdollista tehdä vähemmällä osaamisella kuin mitä sosiaalityön maisteritutkinto tuottaa. Kustannushyötyjen sijaan odotettavissa on kustannusten kasvua asiakkaiden tilanteiden vaikeutumisen ja asiakasturvallisuuden vaarantumisen muun muassa osaamisvajeen sekä työntekijöiden jatkuvan vaihtuvuuden vuoksi. Palkkauksen osalta Talentia huomauttaa, että nykyisten virka- ja työehtosopimusten mukaan työntekijöiden tehtäväkohtainen palkka määräytyy tehtävän sisällöllisen vaativuuden mukaan, jolloin tosiasialliset tehtävät ratkaisevat eikä esimerkiksi koulutus tai kokemus. Lisäksi käynnissä on palkkausjärjestelmän uudistus. Kaikkiaan palkkaukseen liittyvien kysymysten käsitteleminen pätevyysvaatimuksista säädettyä on epätarkoituksenmukaista ja perusteetonta. Siten kaikki maininnat palkkauksesta on tarpeen esityksen jatkovalmistelussa poistaa.

Talentia ei hyväksy julkisen talouden säästöjen hakemista säännellyssä ammatissa tilapäisesti toimivien kelpoisuuksien väljentämiseen ehdotetulla tavalla, joka mahdollistaisi toimimisen julkisen vallan käyttöä sisältävässä vaativassa ja vastuullisessa sosiaalityössä koulutuksilla, jotka eivät valmista sosiaalialan asiakas- ja asiantuntijatyöhön. Tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien on jo nyt valvontaviranomaisten esitysluonnoksessakin mainituissa havainnoissa todettu vaarantavan sekä asiakasturvallisuutta että asiakkaiden oikeusturvaa.

Muita yleisiä huomioita lakiehdotuksesta?

Tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimimisen vaatimusten väljentäminen ehdotetulla tavalla ei ohjaa työnantajia määrätietoisesti kehittämään sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia ja työolosuhteita niin, että veto- ja pitovoima kasvaisivat. Sen sijaan esitys sisältää riskin tilapäisesti sosiaalityöntekijöiden tehtävissä toimivien määrän kasvusta. Samalla lisääntyvät myös laillistettujen sosiaalityöntekijöiden työtehtävät sekä kuormitus niin määrällisesti, laadullisesti kuin ajallisesti muun muassa tilapäisten ohjauksen, neuvonnan ja valvonnan muodoissa. Tällöin heillä käytettävissä oleva aika asiakastyöhön vähenisi kuten esitysluonnoksessakin todetaan.

Näin kasvaisi myös sosiaalityöntekijöiden halukkuus vaihtaa työtä ja/tai alaa. Työn- ja alanvaihtohalukkuus on jo nyt yleistä. Lähes puolet Talentian vuoden 2024 työolobarometriin vastanneista sosiaalityöntekijöistä harkitsi vähintäänkin usein työn vaihtamista oman alan sisällä. Kolmannes mietti aktiivisesti myös alan vaihtoa.

Sosiaalityön osaamisvaatimuksien vähättely ehdotetulla tavalla heikentää myös sosiaalityön opiskelijoiden motivaatiota kiinnittyä alalle. Talentian Vastavalmistuneiden Urapolut 2023 -selvityksen mukaan jopa reilu kolmannes tuoreista sosiaalityön maistereista harkitsi toiselle alalle siirtymistä. Jo nyt on äärimmillään ollut tilanteita, joissa tilapäisinä toimivat ohjaavat toisia tilapäisinä toimivia.

Esitysluonnoksessa pitkään jatkunut sosiaalityöntekijäpula todetaan annettuna tarkastelematta sen syyt ja luotaamatta ratkaisuja. Jo hallituksen esityksessä (HE 226/2004 vp) laiksi sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta on todettu, että keskeinen syy sosiaalityöntekijäpulaan on puuttuva asiantuntijajohtajuus ja tuen puute käytännön työssä.

Talentian vuoden 2024 työolobarometriin vastanneet sosiaalityöntekijät nimesivät sosiaalityön keskeisiksi haasteiksi ja ongelmiksi työntekijöiden määrän ja jatkuvan vaihtuvuuden ohella

esihenkilöltä saadun tuen ja ammatillisen johtamisen puutteet. Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi nostettiin työntekijäresurssien riittävyys, hallittavissa oleva työmäärä ja työhyvinvoinnin varmistaminen, taloudellisten resurssien riittävyys sekä työntekijöiden tosiasialliset vaikuttamismahdollisuudet työn kehittämiseksi.

Lausunnossa aiemmin viitatussa THL:n raportissa Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoimisesta ja henkilöstömitoituksen toteutumisesta vuodelta 2023 sosiaalityöntekijät tuovat esille vastaavia pitovoimatekijöitä kuin Talentian työolobarometriin vastanneet kollegansa: palkkaus, pienempi asiakasmäärä, mahdollisuus työtapojen uudistamiseen ja urapolkuihin.

Tärkeimmiksi työhyvinvoinnin kehittämiskohteiksi Talentian työolobarometriin vastanneet sosiaalityöntekijät nimesivät puolestaan työn kuormitustekijöiden tunnistamisen ja riskien arvioinnin myös johtotasolla, ammatillisen johtamisen varmistamisen, ripeän ongelmatilanteisiin puuttumisen sekä työntekijöiden osaamisen kehittämisen.

Työn kuormittavuus on tuoreessa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen selvityksessä Sosiaalihuollon ammattilaiset pohjoisella yhteistyöalueella keskeisin tekijä työpaikan vaihtosuunnitelmien taustalla. Työtä koettiin kuormittavan mm. toimimattomat palveluketjut, haastavat asiakastilanteet, työmäärä, kiire ja puuttuvat resurssit. Myös kokemus riittämättömästä esihenkilön tuesta sekä riittämättömäksi koettu palkka ohjasivat miettimään työpaikan vaihtoa. Pitovoimatekijöiksi nostettiin mahdollisuus oman työn ja ajankäytön suunnitteluun, oman tiimin kollegiaalinen tuki sekä sitoutuminen omiin asiakkaisiin.

THL:n lastensuojelutilaston mukaan huhtikuussa 2023 lastensuojelun sosiaalityöntekijäkohtainen enimmäisasiakasmäärä ylittyi muilla hyvinvointialueilla paitsi Etelä-Karjalassa, Keski-Pohjanmaalla ja Helsingissä. Esimerkiksi Etelä-Karjalassa toteutettu pitkäjänteinen toiminnan kehittäminen on vaikuttanut myös siihen, että henkilöstön vaihtuvuus on ollut hyvin vähäistä. Rekrytointivaikeuksien vuoksi työntekijäkohtaiset asiakasmäärät olivat puolestaan erityisen suuria Pohjanmaalla. Pohjanmaan sosiaalityöntekijävajeen ja erityisesti ruotsinkielisten sosiaalityöntekijöiden saatavuuden varmistamiseksi on tärkeää, että Svenska social- och kommunalhögskolan saisi vakiinnutettua Vaasassa järjestettävän tutkintokoulutuksen.

Sosiaalityöntekijöiden vajeeseen vaikuttavia tekijöitä on tarkasteltava ja korjaavia ratkaisuja on rakennettava muutoin kuin heikentämällä osaamistasoa. Talentia painottaa, että hyvinvointialueiden on investoitava niin lastensuojelun kuin muun sosiaalityön autonomiaan, kehittämiseen, organisointiin ja ammatilliseen tukeen sekä tehtäväkuvausten kehittämiseen mahdollistamaan myös esimerkiksi tutkimus- ja kehittämistehtävien integroimien asiakastyöhön yhdessä henkilöstön kanssa osaamista syventämään. Olennaista on myös osaamista vastaavien työtehtävien ja urapolkujen kehittäminen esimerkiksi erikoissosiaalityöntekijöille. Investoinnit maksavat itsensä takaisin laadukkaina palveluina ja hyvinvoivina pysyvinä työntekijöinä. Pysyvyyttä

edellyttää sosiaalityön keskeinen vaikuttavuuden lähde suhdeperustainen, dialoginen ja luottamusta rakentava työskentely.

Esitysluonnoksella tavoitellaan myös työnjaon kehittämistä, mihin esitys ei kuitenkaan tarjoa aineksia. Työnjaon toimivuus perustuu asiakkaiden tarpeisiin vastaavaan riittävään osaamiseen perustuvaan laadukkaaseen ja asiakkaiden edun turvaavaan palveluun, jota tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa toimimisen edellytyksiä väljentävä esitysluonnos ei vahvista, vaan päinvastoin heikentää. Talentia esittää siksi työnjaon kehittämistä koskevien kirjausten poistamista esityksestä sen jatkovalmistelussa. Työnjaon kehittäminen tulee jättää STM:ssä asetettavana olevan sosiaalihuollon tehtävärakenteiden ja työnjaon kehittämisen sekä osaamisen koordinaatiojaoston tehtäväksi. Jaosto voinee työssään hyödyntää myös osana Hyvän työn ohjelmaa syksyllä 2024 käynnistyviä sosiaalihuollon henkilöstön työnjakoa koskevia pilotteja. Talentian linjaukset työnjaon kehittämiseen ovat myös käytettävissä.

Ammattitaitoisten sosiaalityöntekijöiden saatavuutta ja riittävyttä on turvannut osaltaan aikuiskoulutustuki. Sen lakkauttaminen ja vastaavan tukimuodon puuttuminen sekä opintotuen lainapainotteisuus ja avoimen korkeakouluopetuksen maksukorotukset ovat esimerkkejä ratkaisuista, jotka vaikeuttavat sosiaalityön opintoihin hakeutumista, ammattiin valmistumista ja työssä pysymistä. Leikkausten sijaan tarvitaan kannustavia ratkaisuja.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi myös muun laillistetun ammattihenkilön kuten esimerkiksi sosionomin ammatissa toimimista koskevaa 12 §:n 2 momenttia: Muun laillistetun ammattihenkilön ammatissa voi toimia enintään vuoden ajan kyseiseen laillistetun ammattihenkilön ammattiin opiskeleva tai sosiaalialalle soveltuvan tutkinnon suorittanut henkilö, jolla on riittävät edellytykset ammatissa toimimiseen. Ammatissa toimimisen riittävät edellytykset ehdotetaan muutettavaksi muotoon riittävä käytännön kokemus ja ammattitaito. Talentia huomauttaa, että säännöksen muutostarpeita on asiakasturvallisuuden näkökulmasta arvioitava laajemminkin ja että tämä työ on tehtävä osana ammattihenkilölakien kokonaisuudistusta.

Manssila Jaana
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia